

PAPPERSMYNTFOT ELLER GULDVALUTA

FÖR närvarande ligger på riksdagens bord en proposition med förslag till höjning av sedelutgivningsrätten från 5 800 till 6 000 miljoner kronor och om fortsatt befrielse för riksbanken att inlösa sina sedlar med guld. Det kan just inte sägas, att sistnämnda förslag, som återkommer varje år, tilldragit sig nämnvärt intresse, sedan Sverige lämnade guldmyntfoten 1931. Det förra är däremot intressant som uttryck för riksbankens, den för penningvärdet ansvariga myndighetens, bedömning av den sannolika inkomstutvecklingen och därmed på sätt och vis även penningvärdet för den närmaste tolv månadersperioden. I propositionen återfinnes en mycket belysande tabell över sedelutgivningsrättens höjningar sedan år 1948, vilken delvis återges här nedan. Vid sidan lämnas uppgift om guldkassans storlek vid slutet av respektive år.

Datum	Sedelutgivningsrätt Milj. kr.	År	Guldkassa Milj. kr.
		1945	2 024
1/7 1948 — 30/6 1949	3 200	1948	290
1/7 1949 — 30/6 1951	3 500	1949	362
1/7 1951 — 19/12 1951	4 100	1950	465
20/12 1951 — 30/6 1952	4 400	1951	785
1/7 1952 — 15/12 1953	4 800	1952	954
16/12 1953 — 30/6 1954	5 100	1953	1 130
1/7 1954 — 30/6 1955	5 500	1954	1 370
1/7 1955 —	5 800	1955	1 426
1/7 1956 — Förslag	6 000		

Antalet höjningar är som synes åtta på lika många år. Under denna tid har kronan förlorat drygt en tredjedel av sitt värde. Givetvis får riksbankens senaste höjningsförslag inte tolkas så, att en procentuell sänkning av penningvärdet i proportion till det s. k. sedeltakets höjning är bankens uppskattning av chanserna för penningvärdet. Däremot är förslaget uttryck för att en fortsatt glidning utför är att vänta. Penningvärdet har bevisligen fallit, och det kom-

mer att fortsätta därmed, så länge den nuvarande ekonomiska politiken fortsätter.

Det är naturligtvis alldeles riktigt att i samma proposition presentera frågan om sedelutgivningen och frågan om sedlarnas inlösbarhet i guld. Med varje ökning av rätten att utge sedlar följer ju ett krav att öka guldkassan. Överstiger detta näringslivets förmåga — riksbanken har ju själv inga resurser att köpa guld för — ryckes varje gång grunden undan för möjligheten att återuppta guldinlösningen. För att visa den saken ha i tabellen inlagts siffrorna för guldkassans storlek, varav framgår, att med 1955 års guldkassa och 1948 års sedelutgivning lagstadgad inlösning varit fullt möjlig. Nu begärs det i år 200 miljoner kronors ökad sedelutgivningsrätt, vilken på det hela taget erfarenhetsmässigt också kommer att utnyttjas. Riksbanken räknar inte med att guldkassan skall stiga tillräckligt. Alltså är slutsatsen klar. Befrielse måste begäras från skyldigheten att inlösa sedlarna.

Vad som just i år motiverar ett särskilt intresse för denna proposition är dock framför allt för vad där inte står i den. En sakkunnigutredning har nämligen strax före årsskiftet föreslagit, att inlösensskyldigheten skulle helt avskaffas, varigenom, som det heter i utlåtandet, »den svenska kronan även i formellt hänseende får karaktären av ett såsom lagligt betalningsmedel fungerande pappersmynt». Härför måste grundlagen ändras, och då det är andra-kammarval i år, skulle ett förslag i den riktningen kunnat underställas folket. Finansministern har emellertid uppenbarligen inte varit beredd härtill. Om underlåtenheten bottnar i tveksamhet rörande det lämpliga i att vårt land, som i cirka 700 år haft påvisbar metallisk myntfot, nu övergår till pappersvaluta, eller om skälet är det återopade, nämligen att tiden till den 1 juli inte räcker till för att ordna övergången, är svårt att säga. Genom det inträffade har i varje fall en välbehövlig tidsfrist vunnits för att tänka igenom problemet en gång till.

Sedelkommitténs förslag bygger på uppfattningen, att guldmynstfoten är död, och att följaktligen riksbanken i stället i grundlag bör anbefallas »bevarandet av penningvärdet såsom en angelägenhet av synnerlig vikt». Hittillsvarande spärr för sedelutgivningen föreslås slopad och riksbanken få en nära nog hundra procentig frihet såväl i fråga om sedelutgivning som val av tillgångar. Som exempel på graden av valfrihet i fråga om tillgångar kan anföras, att guld- och valutareserven enligt förslaget bör ha en storlek, »som vid varje tid bedömes som lämplig».

Den förutsättning, som ligger till grund för hela förslaget, att guldmyntfoten skulle vara död, är minst sagt egendomlig. Överraskande nog ha remissinstanser och pressorgan i många fall anslutit sig till denna trossats, som de sakkunniga för övrigt själva i någon mån tycks tvivla på. De säga nämligen, att ett nytt guldmyntfotsystem mycket väl skulle kunna tänkas i framtiden, fast det i så fall inte bör stå i grundlag utan bara i vanlig lag. Det som kan konstateras är emellertid, att guldstandarden, om man företrar det ordet framför guldmyntfoten, är högst livslevande utomlands, och att ordet konvertibilitet, som nu har så god klang på vissa håll i världen, inte betyder någonting annat på svenska än inlösbarhet. Ändå är det just skyldigheten för riksbanken att inlösa sina sedlar med guld, som nu föreslås upphävd definitivt. En svensk övergång till pappersvaluta skulle med andra ord behöva riskera att bli just vad de sakkunniga äro så rädda för och finna avgörande i fråga om vårt förhållande till guldstandarden, »att Sverige icke ensamt åter kan etablera sitt penningväsen på guldinlösningsskyldighet och fri guldhandel» nämligen en isolerad företeelse, där vi ensamma basera på papper.

Det positiva skydd, som bjudes den svenska papperskronan, är en grundlagsparagraf. Skall icke en ny död paragraf fogas till de andra, vår grundlag redan inrymmer, fordras någonting alldeles särskilt just av den nyföreslagna, eftersom penningvärdet visat sig vara en ovanligt svårbemästrad företeelse. Att det finns vanskligheter framgår av att förre riksbankschefen, landshövding Lemne t. ex. påpekat det motstridiga i att om penningvärdet sjunker till följd av avveckling av subventioner med åtföljande prisstegringar, så är det en »icke tillåten» penningvärdeförsämring, som riksbanken är ansvarig för och måste motverka, men bibehålls subventionerna och finansieras de t. ex. med höjda indirekta skatter, så är penningvärdeförsämringen tillåten, och angelägenheten för riksbanken att bevara penningvärdet är då inte av så synnerlig vikt.

Från många håll ha brister framhållits i riksbankens organisation ävensom oklarheten i dess ställning, främst dess förhållande till finansdepartementet. Oklarheten förefaller komma att spridas i förhållande till riksdagen genom den föreslagna grundlagsparagrafen. Bankofullmäktiges majoritet är ju numera endast en avspeglning av riksdagsmajoriteten, och det är svårt att tänka sig, att samma personer skulle kunna i riksdagen först medverka till en ekonomisk politik, som måhända skulle ge olyckliga utslag för penningvärdet

och sedan såsom fullmäktige kritisera och motverka den politik de själva varit med om att besluta. Det förefaller bra mycket begärt i fråga om personlighetsklyvning.

Vad slutligen angår friheten att ge ut sedlar och välja tillgångar till täckning för dessa, så är det ju den ständiga, bestående ökningen av statens upplåning i riksbanken, som är dagens problem på detta område i vårt land. De sakkunniga sticka inte under stol med sin uppfattning, att »flertalet inflationer» »de facto» orsakats av för stora statsutgifter, som finansierats via sedelpressarna. Det förefaller onekligen vara en psykologisk gåta, att de då äro så utomordentligt angelägna att avlägsna varje spår av spärr mot en dylik upplåning. Förmodligen är det något slags föreställning bakom, att om blott riksbanken får frihet, så få politikerna ansvarskänsla. Ett sådant samband förefaller dock föga troligt.

Högern har med anledning av den ständigt fortgående penningvärdeförsämringen, som icke med nuvarande politik kan väntas upphöra, i en partimotion i anslutning till nyssnämnda proposition yrkat på ytterligare utredning av frågan om penningväsendets organisation. Det förutsattes i motionen, att ett internationellt penningssystem med guld som bas förr eller senare kommer att vara ett faktum. Flera länder äro både formellt och i praktiken på guldstandard, bland dem Förenta staterna, Belgien och Schweiz, och målmedvetet arbetas det på att bygga upp ett världsomfattande system. Ett led i dessa strävanden är t. ex. konvertibiliteten. Vårt land deltar redan på olika områden i dessa t. ex. valutafonden, europeiska betalningsunionen m. m., och det är blott till vår fördel med vårt starka beroende av världsmarknaden att, när tiden är inne, helt ansluta oss till en internationell guldstandard. En fastare bindning av kronan till guld blir under sådana förhållanden naturlig. Under övergångstiden måste vi dels göra nödvändiga utredningar dels också förbereda oss genom en sådan omläggning av valuta- och penningpolitiken, att guld- och valutareserven ökas och riksbankens kreditgivning till staten minskas. Riksbankens ställning och organisation samt bankofullmäktiges sammansättning behöva prövas. Med tanke på den partipolitiska bundenheten hos fullmäktige pekas på möjligheten att komplettera dessa med utomstående sakkunniga, och eventuellt kunde ett bankråd med rådgivande befogenheter representerande finansiella, agrikulturella, industriella och kommersiella intressen inrättas. Eftersom myntlagen inte varit föremål för någon som helst prövning bör den överses. Självfallet kan det inte vara riktigt att ändra grundlag och riks-

Pappersmyntfot eller guldvaluta

bankslag utan varje kännedom om myntlagens framtida innehåll. Denna är ju en integrerande del av penningförfattningen.

Nuvarande bestämmelser med maximering av sedelutgivningsrätten böra tills vidare bibehållas som provisorium men för att åtminstone på något sätt dämna upp floden av statspapper, som rusar till riksbanken, yrkas, att riksdagen gör ett uttalande om att sedelomloppet icke till mer än två tredjedelar av maximibeloppet för sedelutgivningen bör vara täckt av skattkammarväxlar och obligationer. Helst bör naturligtvis strävan gå ut på att bringa ned upplåningen i riksbanken, men i varje fall kan en viss spärr uppåt vara till nytta i nuvarande läge.